

Nabývání vlastnického práva k nedobrovolně pozbyté věci podle § 1110–1111 OZ

The Acquisition of the Right of Ownership to an Involuntarily Lost Thing According to § 1110–1111 of the Civil Code

Lukáš Doříčák*

Anotace

Právní úprava nabytí vlastnického práva od neoprávněného pracuje s pojmy „věc pozbytá ztrátou“ či „věc odňatá svémocně“ (§ 1110 OZ) a „věc pozbytá činem povahy úmyslného trestného činu“ (§ 1111 OZ). Ve vztahu k těmto věcem je pak v § 1110–1111 OZ upraven jejich specifický právní režim. Účelem tohoto článku je u těchto věcí určit okamžik vzniku vlastnického práva a dále dovést, k jakému okamžiku se posuzuje dobrá víra nabyvatele.

Klíčová slova

Vlastnické právo; dobrá víra; nabytí vlastnického práva; neoprávněný; nedobrovolně pozbyté věci.

Abstract

The legal regulation of acquisition of the right of ownership from a non-entitled person deals with the terms such as “lost property” or “wilfully taken property” (Section 1110 of the Civil Code) and “property lost due to an act having the nature of an intentional criminal offence” (Section 1111 of the Civil Code). In relation to such property, Sections 1110–1111 of the Civil Code regulate its specific legal mode. The purpose of this article is to determine for such property the moment when the right of ownership originates and to deduce at which moment the acquirer’s good faith is assessed.

Keywords

Right of Ownership; Good Faith; Acquisition of the Right of Ownership; Non-Entitled Person; Involuntarily Lost Property.

Úvod

Z hlediska problematiky nabývání vlastnického práva podle ustanovení § 1110 a 1111 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „OZ“), je podle mého názoru potřeba rozlišovat dva odlišné režimy věcí získaných za průvodních okolností uvedených v § 1110 OZ či § 1111 OZ,

- a) režim věcí, které nebyly pozbyty ztrátou či svémocně odňaty (§ 1110 OZ) či nebyly pozbyty ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu (§ 1111 OZ), a
- b) režim věcí takto nedobrovolně pozbytých.

* JUDr. Lukáš Doříčák, advokátní koncipient, ARROWS advokátní kancelář, s.r.o. / Associate, ARROWS attorneys at law / E-mail: doricaklukas@gmail.com

U věcí, které nebyly nedobrovolně pozbyty, dochází k nabytí vlastnického práva zpravidla k okamžiku, kdy jsou splněny všechny podmínky nabytí od neoprávněného (ve většině případů tak účinností smlouvy) a k tomuto okamžiku dochází taktéž k posuzování dobré víry nabyvatele.

V případě získání věcí, které vlastník pozbyl nedobrovolně, je pak potřeba podrobit otázku okamžiku vzniku vlastnického práva a časového momentu posuzování dobré víry detailnější analýze.

1 Klausule § 1110 OZ

Získá-li někdo použitou movitou věc za průvodních okolností § 1110 OZ, nabude vlastnické právo podle ustanovení § 1109 písm. b) OZ.¹ Otázkou však zůstává, zda přiznané rozšířené vindikační možnosti při pozbytí věci ztrátou či svémocným odnětí ve stanovené tříleté lhůtě odůvodňují odlišný okamžik vzniku vlastnického práva od privilegované klauzule § 1109 písm. b) OZ, podle níž se vlastnické právo nabyvá zpravidla účinností převodní smlouvy.² Ptáme se tedy, zda nabyvatel nabude vlastnické právo k použitým věcem již v okamžiku splnění podmínek nabytí od neoprávněného (zpravidla účinností smlouvy), či k němu dochází teprve v souvislosti s uplynutím zákonné tříleté lhůty k prokázání nedobrovolného pozbytí věci.

Nahlédneme-li do polského civilního kodexu, nalezneme odpověď na výše položenou otázku již v normativním textu, když polská právní úprava na rozdíl od té české obsahuje explicitně vyjádřený okamžik vzniku vlastnického práva nabyvatele k věcem ztraceným,

1 Dispozice skutkové podstaty uvedená v § 1110 OZ, která předpokládá, že osoba získá „v dobré víře za úplatu použitou movitou věc od podnikatele, který při své podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku obchoduje takovými věcmi“, je totiž podřaditelná pod dispozici § 1109 písm. b) OZ, kdy „k nabytí došlo (...) od podnikatele při jeho podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku“, z důvodu shodné osobní působnosti těchto skutkových podstat. Zákonodárce podle mého koriguje dosah § 1109 písm. b) OZ prostřednictvím § 1110 OZ, jenž představuje jakýsi protípól a vyjadřuje speciální režim pro případ, jsou-li použité movité věci pozbyty ztrátou či odňaté svémocně. Při obchodování s použitými věcmi (typicky: použité mobilní telefony či automobily) totiž existuje vyšší riziko, že předmětem převodu budou právě použité věci kradené a svémocně odňaté, je tak nastavena vyšší míra ochrany ve prospěch vlastníka, neboť je mu umožněno za splnění určitých předpokladů (prokázání ztráty či svémocného odnětí věci) požadovat vydání věci po nabyvateli, aniž by musel prokazovat jeho zlou víru.

2 Toto však neplatí bezvýjimečně, neboť např. uzavírá-li nabyvatel s neoprávněným převodcem (podnikatelem) kupní smlouvu v režimu § 1109 písm. b) OZ, budou se často aplikovat zvláštní ustanovení o prodeji zboží v obchodě stanovující odlišný okamžik vzniku vlastnického práva od obecného konsenzuálního principu. Bude-li kupující nepodnikatelem (ve většině případů spotřebitel) kontrahujícím s podnikatelem-prodávajícím (§ 2158 odst. 1 OZ), dojde k nabytí vlastnického práva k okamžiku předání věci podle § 2160 OZ. Ve stejném okamžiku nabude vlastnické právo i kupující-podnikatel, u něhož při uzavření smlouvy nebude z okolností zřejmé, že se koupě týká jeho podnikatelské činnosti. Bude-li však tato okolnost patrná, uplatní se konsenzuální princip a k nabytí dojde účinností smlouvy. Výjimku z výše vyložených pravidel pak představuje i nákup věci při samoobslužném prodeji, je-li totiž prodejce podnikatelem a kupující nikoliv či je rovněž podnikatelem, ale tato skutečnost není z okolností zřejmá, dochází k nabytí vlastnického práva podle § 2160 odst. 2 OZ úplným zaplacením kupní ceny.

ukradeným či jinak vlastníkem pozbytým. Článek 169 odst. 2 KC totiž uvádí, že „*jestliže však věc ztracená, ukradená nebo jinak vlastníkem pozbytá byla převedena před uplynutím lhůty tří let počínající běžet od okamžiku ztráty, krádeže či jiného pozbytí, může nabyvatel získat vlastnické právo k takové věci teprve uplynutím uvedené lhůty tří let. Toto omezení se nevztahuje na peníze nebo dokumenty znející na doručitele nebo na věci nabyté na úřední veřejné dražbě nebo v rámci exekučního řízení.*“³ Ve zmíněné lhůtě tak bude dána přednost vlastníkovu před dobrověrným nabyvatelem. Vlastník proto bude po dobu plynutí této časové periody chráněn (dobrověrný nabyvatel nebude moci nabýt vlastnické právo, dokud tato lhůta neuplyne). Teprve uplynutím těchto tří let se pak dobrověrný nabyvatel stává vlastníkem.

OZ však tento okamžik vzniku vlastnického práva neurčuje, proto je třeba zvážit, zdali jej nedovodit výkladem. V zásadě lze zvažovat dva myslitelné přístupy. Podle prvního pohledu dochází k nabytí vlastnického práva v okamžiku splnění podmínek nabytí od neoprávněného (zpravidla účinností smlouvy), nicméně nabyté vlastnické právo je omezeno ze zákona implicitně vyplývající podmínkou podobnou rozvazovací podmínce.⁴ Jedná o podmínku, která je spojena s nejistou událostí v budoucnu – tato podmínka se totiž naplní jen, pokud ze strany vlastníka dojde k prokázání ztráty či svémocného odnětí ve lhůtě tří let od některé z těchto skutečností. Splnění této podmínky pak má za následek automatické obnovení předchozího právního stavu. Nabyvatel tím tedy ztrácí své vlastnické právo, které se obnovuje u vlastníka v původním rozsahu. Pokud bychom tento přístup akceptovali, je otázkou, zda k tomuto dochází s účinky „od nynějška“ (*ex nunc*) či „od tehdy“ (*ex tunc*). Podíváme-li se, jak je tomu u resolutivní podmínky, zjistíme, že názory komentářové literatury se diametrálně rozcházejí. Zatímco Dobrovolná⁵ rozvazovací podmínce přisuzuje účinky *ex nunc*, Tichý se přiklání k závěru o účincích *ex tunc*. Pro účely nabytí od neoprávněného lze zřejmě s ohledem na ochranu vlastníka v případě nedobrovolného pozbytí uvažovat spíše o účincích *ex tunc*, že totiž vlastník své vlastnické právo k věci nikdy nepozbyl. Minimálně do doby, než (jestli vůbec) vlastník prokáže skutečnosti svědčící o nedobrovolném pozbytí, by však nabyvatel v tomto smyslu nabyl vlastnické právo (byť nikoliv bezvýhradně).

3 Čl. 169 § 2 KC (Kodeks Cywilny): „*Jednakże gdy rzecz zgubiona, skradzioną lub w inny sposób utraconą przez właściciela zostaje zbyta przed upływem lat trzech od chwili jej zgubienia, skradzenia lub utraty, nabywca może uzyskać własność dopiero z upływem powyższego trzyletniego terminu. Ograniczenie to nie dotyczy pieniędzy i dokumentów na okaziciela ani rzeczy nabytych na urzędowej licytacji publicznej lub w toku postępowania egzekucyjnego.*“

4 Vznikla by tedy podobná konstrukce jako u zajišťovacího převodu práva, kdy dlužník dočasně převede na věřitele své právo za účelem zajištění pohledávky věřitele. Dojde-li však k zaplacení dluhu ze strany dlužníka, naplňuje se rozvazovací podmínka, na jejímž základě se vlastnické právo obnovuje u dlužníka. Přímo o rozvazovací podmínku se však jednat zřejmě nebude, protože ta vyžaduje, aby vznikla na základě projevu vůle kontrahentů, kdežto v případě § 1110 OZ vznik podmínky dovodíme spíše implicitně ze zákona (vůle stran ke konstrukci rozvazovací podmínky zde zřejmě nebude). Srov TICHÝ, L. In: ŠVESTKA, J., J. DVOŘÁK a J. FIALA. *Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 1327. ISBN 978-80-7478-546-7.

5 DOBROVOLNÁ, E. a J. HURDÍK. In: LAVICKÝ, P. a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1–654). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2014, s. 1960. ISBN 978-80-7400-529-9.

Je tak zřejmé, že nabyvatel by převedenou věc vlastníkovi neprávem nezadržoval, což je jedna z podmínek podání reinvidikační žaloby. Proto § 1110 OZ, jak upozorňuje Dobrovolná⁶, nemusí upravovat možnost podání reindikační žaloby ve smyslu § 1040 OZ, nýbrž může jít o zvláštní žalobní typ.⁷

Nabyvatel by pak nabyl bezvýhradní vlastnické právo teprve v okamžiku, kdy by ve tříleté lhůtě vlastník neprokázal pozbytí věci ztrátou či svémocné odnětí, neboť poté už by nemohla být splněna zákonná rozvazovací podmínka, jejíž naplnění mělo mít za následek zánik vlastnického práva nabyvatele. Poctivý, pravý a řádný držitel by navíc, pokud v tomto svém postavení setrval po dobu tří let, vydržel své vlastnické právo.⁸

U věcí pozbytých ztrátou či svémocně odňatých lze však zvažovat taktéž druhý přístup, podle něž „nabyvatel“ nebude mít v důsledku převodu takové věci od neoprávněného postavení vlastníka, nýbrž jen poctivého držitele. Nabytí vlastnického práva by se pak odložilo k okamžiku marného uplynutí tříleté lhůty k prokázání nedobrovolného pozbytí věci (jednalo by se tak v podstatě o stejnou koncepci, jaká se uplatňuje ve vztahu k nedobrovolně pozbytým věcem v Polsku). Pakliže by se tedy vlastník v tříleté lhůtě o své vlastnické právo k věci nepřihlásil buďto vůbec, či opožděně, popřípadě se sice přihlásil včas, avšak neunesl by břemeno důkazní co do prokázání nedobrovolného pozbytí, držitel by se teprve stal vlastníkem. Podle tohoto přístupu by se tak musela naplnit podmínka „marného uplynutí tříleté lhůty k prokázání nedobrovolného pozbytí běžící od okamžiku nedobrovolného pozbytí“, přičemž teprve v okamžiku jejího splnění by došlo k dobrověrnému nabytí.

O odůvodněnosti takového závěru svědčí též fakt, že § 1110 OZ hovoří o vydání vlastníku, který prokáže ztrátu či svémocné odnětí, z čehož může vyplývat záměr zákonodárce vyjádřit, že do uplynutí tříleté periody ohledně prokázání nedobrovolného pozbytí náleží vlastnické právo stále osobě, která věc nedobrovolně pozbyla (tj. ztrátou či svémocným odnětím).

Závěr o tom, že „nabyvatel“ není vlastníkem, nýbrž jen poctivým držitelem, ospravedlňuje taktéž obecné připuštění možnosti vindikace jen vůči osobě, která věc neoprávněně zadržuje. Vlastníkovi k věci svědčí silnější právní titul než poctivému „nabyvateli“ (vlastnické právo oproti držbě, byť třeba poctivé, řádné a pravé), podaří-li se mu své vlastnické právo prokázat, stejně jako svémocné odnětí či ztrátu, lze konstatovat, že mu byť poctivý držitel věc zadržuje neprávem. Žaloba podle § 1110 OZ by tak podle mého názoru představovala reinvidikační žalobu podle ustanovení § 1040 OZ a nešlo by o zvláštní typ žaloby.

⁶ DOBROVOLNÁ, E. In: SPÁČIL, J. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 379. ISBN 978-80-7400-499-5.

⁷ To samé platí i ohledně žaloby podle § 1111 OZ.

⁸ Vydržení připadá v úvahu podle ustanovení o řádném vydržení ve smyslu § 1089 a násl. OZ či podle ustanovení o mimořádném vydržení v § 1095 OZ. Okamžik vydržení vlastnického práva se však nemusí vždy shodovat s okamžikem marného uplynutí k prokázání ztráty či svémocného odnětí.

Obecně dále platí, že ve vztahu k jedné věci nemohou koexistovat dva výluční vlastníci. Je otázkou, zda přijmeme-li přístup založený na implicitní rozvazovací podmínce, nekonstruujeme koncept, který tuto tezi narušuje. Připouští-li § 1110 OZ možnost vindikace vlastníku, přičemž však přijmeme závěr, že nemusí být splněna podmínka „marného uplynutí tříleté lhůty k prokázání nedobrovolného pozbytí“ k tomu, aby se nabyvatel stal vlastníkem, skutečně můžeme hovořit o tom, že tak konstruujeme dva výlučně vlastnické subjekty, což je v rozporu s absolutním pojetím vlastnického práva.

Navíc pakliže by chtěl zákonodárce konstruovat rozvazovací podmínku, zřejmě by tak stanovil v § 1110 OZ výslovně (jako to činí např. při sjednání koupě zboží na zkoušku podle § 2151 odst. 2 OZ, kdy dojde k převzetí věci kupujícím).⁹

Nelze přehlédnout též konsekvence obou těchto přístupů ve vztahu k následnému převodu takto nedobrovolně pozbyté věci. Pokud bychom připustili situaci, že nabyvatel se stává vlastníkem omezeným rozvazovací podmínkou, následným převodem na třetí osobu by taková osoba věc již nabyla derivativním způsobem, přičemž původní vlastník by tak neměl možnost vindikace. Naopak pokud budeme nabyvatele stavět do role pouhého poctivého držitele, následný převod věci na jinou osobu (realizovaný jinak než podle privilegované klauzule) vindikačním možnostem původního vlastníka neškodí. K nabytí vlastnického práva by tak došlo teprve marným uplynutím tříleté lhůty k prokázání nedobrovolného pozbytí, a to aktuálním poctivým držitelem. Taková situace se zřejmě spíše posoudí jako zákonodárcem zamýšlený následek.

Na základě těchto důvodů – s přihlédnutím ke koncepci, kterou zvolilo v této souvislosti Polsko – se tak přikláním ke druhému nastíněnému přístupu, že totiž k nabytí vlastnického práva k věcem nedobrovolně pozbytým dochází teprve v okamžiku uplynutí tříleté lhůty od tohoto nedobrovolného pozbytí.

2 Klauzule § 1111 OZ

Rovněž v rámci § 1111 OZ musíme rozlišovat dva režimy věcí, u nichž existují různé podmínky nabytí vlastnického práva. U věcí převedených od neoprávněného, které nebyly pozbyty ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu, dochází k nabytí vlastnického práva za předpokladu splnění dosud vyložených obecných a speciálních podmínek nabytí od neoprávněného (speciální podmínka marného uplynutí určité lhůty od nedobrovolného pozbytí se zde tedy neuplatní).

Jde-li však o věci nedobrovolně pozbyté, musíme se – obdobně jako při nabývání takových věcí v mezích § 1110 (ve spojení s § 1109 písm. b) OZ) – ptát, zda nabyvatel nabude vlastnické právo k takovým věcem již k okamžiku, v němž splní podmínky nabytí od neoprávněného (zpravidla účinností smlouvy), avšak omezené zákonnou obdobou

⁹ Srov. rovněž další případy, v níž zákonodárce explicitně stanoví rozvazovací podmínku – § 1569 odst. 1 OZ, § 2040 odst. 2 OZ, § 2145 OZ, § 2153 OZ.

rozvazovací podmínky, kdy při jejím naplnění dochází k obnovení vlastnického práva původního vlastníka s účinky *ex tunc*, či k nabytí dochází teprve v souvislosti neprokázaním nedobrovolného pozbytí ze strany vlastníka.

V neprospěch učinění závěru o okamžitém nabytí s rozvazovací podmínkou můžeme vyřknout stejné argumenty, jaké byly vysloveny v neprospěch okamžitého nabytí nedobrovolně pozbytých věcí podle § 1110 OZ.¹⁰

Z tohoto důvodu lze rovněž v případě této klauzule upřednostnit spíše druhý přístup, podle něhož k tomu, aby došlo k nabytí od neoprávněného, nesmí být prokázáno pozbytí věci ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu ze strany vlastníka. Zde však vyvstává zásadní problém, neboť tříletá lhůta k prokázání nedobrovolného pozbytí věci (jako je v § 1110 OZ) absentuje. Podle mnohých autorů se řeší absence lhůty k prokázání pozbytí věci ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu vydržením, potažmo mimořádným vydržením.¹¹ To je jistě legitimní závěr, avšak, jak si dále ukážeme, nabyvateli by tímto byl přiznán značně nižší standard ochrany než tomu, kdo nabyl podle § 1110 OZ.

Zatímco totiž u nabytí od neoprávněného se dobrá víra posuzuje k okamžiku skutečného nabytí vlastnického práva (potažmo k okamžiku, kdy se nabyvatel subjektivně domnívá, že dojde k nabytí vlastnického práva v případě věci nedobrovolně pozbytých¹²), přičemž v zásadě poté *mala fide superveniens non nocet*, u vydržení se vyžaduje poctivá držba, která však musí přetrvat po celou dobu běhu vydržecí doby (uplatňuje se tak opačná zásada – *mala fide superveniens nocet*).¹³ Může však nastat situace, že nabyvatel, ač vlastnické právo k věci nabyl v dobré víře, se např. po dvou a půl letech dozví o skutečnosti vylučující jeho poctivou držbu. Z tohoto důvodu již nebude moci vlastnické právo vydržet, a tak možnost vindikace vlastníka nebude do budoucna časově ohraničena, což pro nabyvatele bude znamenat velmi nestálé postavení, neboť vlastník po něm kdykoliv může věc požadovat. Navíc pokud bychom přijali názor, že nabyvatel vlastnické právo nabývá k okamžiku, kdy vlastnické právo vydrží, ztrácela by úprava nabytí od neoprávněného

¹⁰ Viz poznámky uvedené ve vztahu k ustanovení § 1110 OZ výše.

¹¹ THONDEL, A. In: ŠVESTKA, J., J. DVORÁK a J. FIALA. *Občanský zákoník – Komentář – Svazek III (absolutní majetková práva)*. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 317. ISBN 978-80-7478-546-7; DOBROVOLNÁ, E. In: SPÁČIL, J. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 381. ISBN 978-80-7400-499-5; Aby došlo ke vzniku vlastnického práva na základě řádného vydržení, je potřeba (i) držba, (ii) věc způsobilá vydržení, (iii) řádný titul vydržení, (iv) držba pravá, (v) poctivá a (vi) po dobu celou dobu vydržecí doby (tři let pro věci movité, deset let pro věci nemovité). Jde-li pak o vydržení mimořádné, vyžaduje se (i) držba, (ii) poctivost držby, (iii) uplynutí dvojnásobné vydržecí doby (šest let pro věci movité a dvacet let u věcí nemovitých). Poctivostí držby se zde však podle Spáčila rozumí nikoliv poctivá držba podle § 992 OZ (jako pro řádné vydržení), nýbrž držba bez nepoctivého úmyslu, tj. držba přesvědčení, že se jí nikomu nepůsobí újma. SPÁČIL, J. Poctivá držba v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, Praha: C. H. Beck, 2013, roč. 21, č. 2, s. 65.

¹² Viz dále.

¹³ Zde se oproti nabytí od neoprávněného uplatní zásada *mala fide superveniens nocet*.

v § 1110 OZ zpravidla svou relevanci, neboť k nabytí vlastnického práva v těchto situacích by zcela postačilo zákonné zakotvení vydržení.

Dalším důvodem je, že ve většině případů realizovaných podle generální klauzule by bylo ve prospěch vlastníka stanovené delší časové období, v němž může uplatnit svůj nárok na vydání věci při nedobrovolném pozbytí věci. Tak např. nabude-li dobrověrný nabyvatel A movitou věc odcizenou vlastníku C od zloděje B po dvou letech od jejího odcizení, mohl by vlastník takovou věc vindikovat dle § 1110 OZ do tří let od krádeže (tj. jeden rok od okamžiku, kdy věc získal dobrověrný nabyvatel A), naopak při nabytí věci podle § 1111 OZ by vlastník mohl vindikovat po dobu pěti let od krádeže věci¹⁴, kdy by v tomto konkrétním případě teprve došlo k řádnému vydržení. Pokud by navíc v průběhu vydržecí doby nastaly určité skutečnosti, pro něž, pokud by nabyvatel nejednal neadbale, tak by věděl, že vykonává právo, které mu nenáleží, nemohlo by dojít k řádnému vydržení, nýbrž jen k vydržení mimořádnému. Vindikační možnosti vlastníka by v takovém případě odpadly teprve po osmi letech od odcizení věci. Může se však stát, že v průběhu plynutí šestileté vydržecí doby vlastník prokáže, že nabyvatel ví, že mu svou držbou způsobuje újmu. Pro tuto skutečnost by již nabyvatel nemohl vydržet vlastnické právo ani na základě mimořádného vydržení, a tak by vindikační možnosti vlastníka nebyly do budoucna časově ohraničeny¹⁵, a nabyvatel by se tak ocitl ve značně nestálém právním postavení, neboť vlastník by po něm mohl kdykoliv domáhat vydání takové věci.

Naopak převede-li zloděj B ukradenou věc nabyvateli A – jednajícím v dobré víře – za průvodních okolností § 1110 OZ poslední den tříleté lhůty běžící od krádeže, nabude uplynutím tohoto dne bezvýhradně, neomezené vlastnické právo, ač jeho dobrověrný právní vztah k věci trvá byť třeba pouze necelý den. Nabyvatel A uplynutím tříleté lhůty nabude vlastnické právo i navzdory tomu, že jeho předchůdce v dobré víře vůbec nebyl. Naopak při nabytí věci podle § 1111 OZ by zlá víra předchůdce postavení nabyvatele škodila – u vydržení sice existuje možnost započtení vydržecí doby předchůdce, ten však musí být vždy v dobré víře.

Zatímco u vydržení se tak obecně vlastník chrání do doby, než na straně nabyvatele převáží okolnosti svědčící ve prospěch neomezeného odnětí vlastnického práva vlastníka [(buď vyšší kvalita dobré víry trvající po kratší dobu (řádne vydržení) či nižší kvalita dobré víry trvající po dobu delší (mimořádné vydržení)], pro nabytí od neoprávněného by – vedle dobré víry nabyvatele v daný okamžik – však měly být relevantní skutečnosti na straně vlastníka, tj. že v tříleté lhůtě neuplatnil své právo na vydání věci.

Lze tak konstatovat, že přístup, který omezuje vindikační možnosti vlastníka uplynutím vydržecí doby, znevýhodňuje nabyvatele podle § 1111 OZ oproti nabyvateli dle

¹⁴ Protože je převodce zloděj, tj. nepoctivý držitel, nelze uplatnit ustanovení o započtení vydržecí doby podle § 1096 OZ.

¹⁵ Byť zpravidla bude vlastník prokazovat vědomost nabyvatele o způsobení újmy v rámci vindikačního řízení.

§ 1110 OZ. Považme proto, zda zde jsou skutečně důvody pro tuto odlišnou míru ochrany subjektů. Při nabývání použitých věcí podle § 1110 OZ u obchodníka s použitými věcmi se nezdá stávat, že převáděny jsou věci kradené a jinak nedobrovolně pozbyté, nabyvatel tak musí vždy počítat s určitou mírou rizika, že může kontrahovat ohledně věci kradené – tato skutečnost odůvodňuje uplatnění přístupu svědčícímu v neprospěch nabyvatele. Nicméně na rozdíl od případů § 1111 OZ zde dochází k nabytí zpravidla od profesionála, u nějž nabyvatel může v některých případech předpokládat, že podnikne určitou míru přezkumné aktivity ohledně původu převáděné věci (což se u nabytí věci dle § 1111 OZ od neprofesionála říci nedá). To je naopak skutečnost, která hovoří ve prospěch pro nabyvatele výhodnějšího přístupu.

Jak vidno, v obou klauzulích lze nalézt argumenty ve prospěch vyšší ochrany vlastníka, ale i nabyvatele. Spíše se tak jako vhodnější jeví řešení spočívající ve sjednocení přístupů ohledně omezení vindikačních možností vlastníka. Podle mého názoru zákonodárce tím, že v generální klauzuli nestanovil tříletou lhůtu pro prokázání nedobrovolného pozbytí, vytvořil tzv. teleologickou otevřenou mezeru v zákoně, kterou je nutno vyplnit prostřednictvím techniky *analogie legis*.¹⁶ Na základě výše popsaných teleologických argumentů jsem toho názoru, že rovněž v § 1111 OZ je vlastník omezen tříletou lhůtou k prokázání pozbytí věci ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu od okamžiku, kdy tato skutečnost nastala.

Lze však následovat stanovisko *de lege ferenda*, které zastává Kotásek¹⁷, spočívající v konstrukcích tříleté lhůty (obdobně jako u § 1110 OZ) pro účely prokázání nedobrovolného pozbytí věci. Tato lhůta by pak představovala definitivu možného uplatnění nároku vlastníka a řešila problém nejistého postavení poctivého nabyvatele.

Dochází-li tak k získání věci nedobrovolně pozbyté podle generální klauzule, musí být – obdobně jako v případě § 1110 OZ – splněna přistoupení podmínka marného uplynutí tříleté lhůty k prokázání nedobrovolného pozbytí věci. Aby totiž nabyvatel mohl nabýt vlastnické právo, musí být schopen unést důkazní břemeno o své dobré víře, ale zároveň vlastník nesmí prokázat pozbytí věci ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu ze své sféry vlivu. I kdyby tedy nabyvatel prokázal svou dobrou víru, vlastnické právo k převáděné věci mu svědčit nebude, pokud předchozí vlastník prokáže, že věc pozbyl nedobrovolně na základě výše uvedených skutečností.

16 BEZOUŠKA, P. Soudcovské dotváření práva vykračující z mezí zákona v návrhu českého občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, Praha: C. H. Beck, 2011, roč. 23, č. 2, s. 18–19.

17 KOTÁSEK, J. K nabytí od nevlastníka. *Časopis pro právní vědu a praxi*, Brno: Masarykova univerzita. Právnická fakulta, 2005, roč. 13, č. 2, s. 136. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/7685>

3 Okamžik posuzování dobré víry v případě nabývání vlastnického práva v případech uvedených v § 1110–1111 OZ

Uvažme dále, k jakému okamžiku dochází k posuzování dobré víry nabyvatele v případech uvedených v § 1110–1111 OZ přiznávající vlastníkovu možnost vindikovat, došlo-li k nedobrovolnému pozbytí věci. Takto vlastníkem pozbyté věci se totiž podle mého názoru nabývají teprve uplynutím tříleté lhůty, pokud v ní vlastník neprokáže nedobrovolné pozbytí převáděné věci, jak bylo upřesněno výše.

Soudím, že u věcí, které nebyly nedobrovolně pozbyté dle § 1110–1111 OZ, se má dobrá víra nabyvatele zvažovat v okamžiku, kdy má nabyvatel skutečně nabýt vlastnického práva k věci. Okamžik, kdy u těchto věcí skutečně dochází ke skutečnému nabytí vlastnického práva nabyvatelem, splývá s okamžikem, kdy se nabyvatel může domnívat, že k němu dochází (např. účinností smlouvy, předáním věci, bylo-li to ujednáno apod.). Dobrá víra se tak k těmto skutečnostem může vázat.

Ve vztahu k nedobrovolně pozbytým věcem však musíme při posuzování dobrověrnosti tyto situace důkladně rozlišovat a přiznat nabyvateli ochranu pouze v případech, je-li v *bona fidei* v okamžiku, kdy se domnívá, že dojde k nabytí vlastnického práva. Pokud bychom totiž aplikovali opačné pravidlo, tvrdili bychom, že nabyvatel musí být v dobré víře jen v okamžiku, kdy má skutečně nabýt vlastnické právo (tj. při uplynutí tří let od nedobrovolného pozbytí), avšak při kontraktaci by se v dobrověrném postavení nemusel nacházet. Jelikož však nabyvatel o nedobrovolném pozbytí věci neví (neví, že nabývá věc kradenou), a netuší tak, že ochrany se mu dostane až po uplynutí tří let od nedobrovolného pozbytí, domnívám se, že je legitimní posuzovat jeho dobrou víru k okamžiku, kdy sám předpokládá, že dochází k nabytí jeho vlastnického práva, tj. v okamžiku, kdy – nebýt skutečnosti, že se jedná o věc nedobrovolně pozbytou – by nabyt vlastnické právo (např. účinností smlouvy, předání atd.). V této souvislosti však vyvstává otázka, zda

1. postačí, bude-li v dobré víře v tomto okamžiku – uplatní se zásada *mala fide superveniens non nocet*, či
2. v dobrověrném postavení musí setrvat až do okamžiku uplynutí tříleté lhůty (do skutečného nabytí vlastnického práva) – uplatní se tak zásada *mala fide superveniens nocet*.

Přijmeme-li přístup, podle něhož u nedobrovolně pozbytých věcí *mala fide superveniens non nocet*, neznamená to, že vlastník nebude dostatečně chráněn, protože bude stále moci v této lhůtě věc vindikovat, neboť nabyvatel mu věc bude po dobu plynutí tříleté lhůty neprávem zadržovat. K nabytí vlastnického práva nabyvatelem v dobré víře pak bude potřeba, aby uběhla tříletá lhůta, v níž vlastník neprokáže nedobrovolné pozbytí.

Účelem nabytí od neoprávněného je pak chránit nabyvatele, který v relevantní okamžik (kdy se domnívá, že na něj má přejít vlastnické právo) vyhověl požadavkům náležité péče a opatrnosti, a byl tak v dobrověrném postavení. Nezdá se však přiměřené po něm dále požadovat, aby po tomto okamžiku (po dobu následujících až tří let) činil další kroky

za účelem prověřování, zda své vlastnické právo nabyt oprávněně, protože tento nabyvatel má již z povahy svého dobrověrného postavení oprávněně za to, že již došlo k nabytí vlastnického práva převodem (derivativním způsobem). Míra opatrnosti a pečlivosti se proto u takového nabyvatele přirozeně sníží, přičemž při absenci prověřovacího jednání by bylo možné snáze dovést zanedbání obvyklé opatrnosti (nedbalost) ze strany nabyvatele, a vyloučit tak nabytí vlastnického práva pro nedostatek pokračující dobré víry.¹⁸

Při setrvání na přístupu, podle něhož *mala fide superveniens nocet*, by došlo rovněž k rozdílné ochraně v závislosti na tom, v jak pokročilé fázi plynutí tříleté lhůty (běžící od okamžiku nedobrovolného pozbytí) nabyvatel získal věc od převodce. Pokud by osoba A nabytla věc poslední den běhu této lhůty, postačilo by jí setrvat v dobrověrném postavení jeden den a došlo by k nabytí originárním způsobem. Pokud by však nabyvatel B věc nabyt v den, kdy jí převodce ukradl vlastníkovu, musel by tento setrvat v dobré víře po dobu tří let. Pokud by např. po půl roce nastala u obou osob A i B okolnost vylučující jejich dobrou víru (např. vlastník by požadoval její vrácení s poukazem na její nedobrovolné pozbytí), nabyt by pouze nabyvatel A vlastnické právo, přestože by oba nabyvatelé byli v dobré víře po stejný časový úsek.

Budeme-li hledat inspiraci v polské civilistice, zjistíme, že její významná část vychází z konceptu pokračující dobré víry (*bona fides continua*), dle něhož musí nabyvatel zůstat v dobré víře nejenom v okamžiku nabytí držby, nýbrž také po celou dobu plynutí tříleté lhůty.¹⁹ Přijetí této koncepce však souvisí s převažujícím stanoviskem ohledně prekluzivního charakteru tříleté lhůty v polském právním prostředí.²⁰ V důsledku tohoto vnímání tříleté lhůty totiž nelze uvažovat o uplatnění stavení či přerušení, jako je tomu u promlčecích lhůt.

Aby proto nedocházelo k paradoxní situaci, kdy v průběhu řízení o vindikační žalobě uplyne tříletá lhůta (neboť pro prekluzivní povahu lhůty nedochází podáním reivindikační žaloby k jejímu stavení či přerušení), a nabyvatel by se tak stal vlastníkem (nehledě na to, že se později v řízení prokáže, že věc byla skutečně vlastníkovu odcizena), formuluje výše citovaná část polské civilistiky názor, podle něhož musí nabyvatel zůstat v dobré víře po celou dobu plynutí tříleté lhůty.²¹ Dojde-li tedy v průběhu tříleté lhůty k uplatnění

18 Ve vztahu k polské právní úpravě: MACHNIKOWSKI, P. Nabycie własności rzeczy ruchomej od nieuprawnionego – dziś i jutro In: GOŁACZYŃSKI, J. a P. MACHNIKOWSKI. *Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Edwarda Gnienka*. 1. vyd. Warszawa: C. H. Beck, 2010, s. 341–343. ISBN 978-83-255-1986-5.

19 Srov. rozhodnutí Rozhodnutí Sādu Najwyzszego ze dne 28. srpna 1984, sp. zn. I CR 261/1984; Rozhodnutí Sādu Apelacyjnego w Krakowie ze dne 14. dubna 1994, sp. zn. II AKz 119/1994.

20 SZPUNAR, A. *Nabycie własności ruchomości od nieuprawnionego*. 2. vyd. Krakow: Zakamycze, 1999, s. 91; GNIEWEK, E. a kol. *Prawo rzeczowe. System Prawa Prywatnego. Tom 3*. 3. vyd. Warszawa: C. H. Beck, 2014, 971 s. ISBN 978-83-255-4085-2; Rozhodnutí Sādu Najwyzszego ze dne 18. října 1994, sp. zn. I CRN 98/1994.

21 Srov. rozhodnutí Rozhodnutí Sādu Najwyzszego ze dne 28. srpna 1984, sp. zn. I CR 261/1984; Rozhodnutí Sādu Apelacyjnego w Krakowie ze dne 14. dubna 1994, sp. zn. II AKz 119/1994.

vindikačního nároku ze strany vlastníka, zpravidla se tím vyloučí dobrá víra nabyvatele, pročež tento nemůže nabýt vlastnické právo. Jak však bylo popsáno výše, v kontextu české litery zákona tříletá lhůta neslouží k podání vindikační žaloby či vydání rozhodnutí stanovujícího povinnost věc vydat, nýbrž k uplatnění nároku a prokázání nedobrovolného pozbytí vůči poctivému nabyvateli (ať už výzvou k vydání či podáním reinvidikační žaloby). Není zde proto tak naléhavý důvod pro vyžadování koncepce *bona fides continua*, jako je tomu v polském právním prostředí. Pro úplnost lze dodat, že i v Polsku existují oponentní názory založené na tom, že dobrá víra se u věcí nedobrovolně pozbytých posuzuje v okamžiku předání věci (s ohledem na uplatnění se princip tradice), přičemž pozdější víra neškodí, a nebrání tak nabyvateli v nabytí vlastnického práva.²²

Z výše uvedených důvodů se spíše přikláním k přístupu, který při nabytí nedobrovolně pozbytých věcí zvažuje dobrou víru k okamžiku, kdy se nabyvatel domnívá, že dojde k nabytí vlastnického práva, přičemž *mala fide superveniens non nocet*.

4 Vindikace podle § 1110 a 1111 OZ

Zákon tedy pro kategorie věcí ztracených nebo svémocně odňatých či pozbytých činem povahy úmyslného trestného činu vlastníkovu umožňuje domáhat se svého vlastnického práva, přičemž k tomu stanoví tříletou lhůtu (u § 1110 OZ výslovně, v případě § 1111 OZ zřejmě na základě teleologie ustanovení), která počne běžet ode dne, kdy k těmto skutečnostem došlo.

Chce-li vlastník věc úspěšně vindikovat, připadají dvě možnosti, jak toho může dosáhnout. Za prvé, může prokázat jednak to, že nastaly skutečnosti, na jejichž základě dříve nabytí vlastnické právo,²³ a dále vyjít věci z jeho sféry vlivu na základě některého z výše uvedených způsobů a rovněž skutečnost, že od okamžiku, kdy věc opustila jeho sféru vlivu, do skutečného prokázání této skutečnosti nabyvateli neuplynuly více než tři roky.

Mimo prokázání nedobrovolného pozbytí věci se vlastník může s úspěchem bránit vindikační žalobou rovněž, prokáže-li zlou víru nabyvatele (postupuje-li se podle § 1110 OZ) či neunes-li nabyvatel důkazní břemeno ohledně své dobré víry (při postupu dle § 1111 OZ), přičemž z těchto důvodů nabyvatel nenabyl vlastnické právo, a věc tak neprávem zadržuje.²⁴

Dobrovolná v této souvislosti řeší otázku, zda je ve stanovené tříleté lhůtě potřeba podat žalobu na vydání věci u soudu, či postačí, pokud je nárok na vydání věci uplatněn vůči

22 MACHNIKOWSKI, P. Nabytí własności rzeczy ruchomej od nieuprawnionego – dziś i jutro In: GOŁACZYŃSKI, J. a P. MACHNIKOWSKI. *Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Edwarda Gniewka*. 1. vyd. Warszawa: C. H. Beck, 2010, s. 341–343. ISBN 978-83-255-1986-5; Rozhodnutí Sądu Apelacyjnego w Poznaniu ze dne 18. října 2008, sp. zn. I ACa 146/2007.

23 Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. března 2010, sp. zn. 28 Cdo 4638/2009.

24 § 1040 odst. 1 OZ.

poctivému nabyvateli. Nakonec dospívá k názoru, že postačí v uvedené lhůtě uplatnit svůj nárok u poctivého nabyvatele.²⁵ S tímto souhlasím za předpokladu, že uplatněním nároku na vydání věci u nabyvatele vlastník prokáže ztrátu či svémocné odnětí věci (a to, že od těchto skutečností neuplynulo více nežli tři roky), resp. sdělí a prokáže nabyvateli takové skutečnosti a důkazy, na jejichž základě by v případném soudním řízení²⁶ unesl důkazní břemeno ohledně pozbytí věci ztrátou či svémocným odnětím a neuplynutí více nežli tří let od okamžiku, kdy k těmto skutečnostem došlo. O tom, že postačí tyto skutečnosti prokázat pouze nabyvateli, svědčí podle mého názoru též vyjádření v zákoně, že nabyvatel „vydá ji (získanou věc – pozn. autora) *vlastníku, který prokáže*“; jinými slovy: aby nabyvatel byl povinen věc vydat, musí mu být skutečnosti o pozbytí věci ze strany vlastníka prokázány. Je přitom nerozhodné, zda k prokázání těchto skutečností dojde např. na základě výzvy k vydání (přímo vůči nabyvateli) věci či reinvidikační žaloby (nepřímo vůči nabyvateli prostřednictvím soudu). Soudím, že pokud jsou tyto okolnosti vyjítí věci ze sféry vlastníka již jednou prokázány nabyvateli ve stanovené lhůtě, nemusí být následná reinvidikační žaloba (v případě, kdy nabyvatel věc nevydá dobrovolně) v tříleté lhůtě podaná, neboť k jejich prokázání v uvedené lhůtě již jednou došlo. Jsem proto toho názoru, že tříletá lhůta není primárně lhůtou k podání vindikační žaloby a už vůbec ne k vydání pravomocného rozhodnutí stanovujícího povinnost vydat věc. Přijetí tohoto výkladu řeší i případný problém se záměrnými průtahy řízení ze strany nabyvatele za účelem uplynutí tříleté lhůty, na něž poukazuje Borsík.²⁷ Smyslem stanovení lhůty je ochránit právní jistotu nabyvatele, a tím spíš též členů do budoucna neohraňovaného řetězce dobrověrných nabyvatelů, určitou objektivní skutečností, na základě které tyto subjekty získávají jistotu, že do jejich vlastnického práva následně nebude možné ze strany vlastníka zasáhnout.²⁸ Tím, že vlastník nabyvateli musí prokázat, že věc pozbyl uvedenými způsoby v uvedené lhůtě, nemusí však v takové lhůtě podat vindikační žalobu²⁹, se na první pohled do tohoto zamýšleného účelu zasahuje. Je však nutné vzít v úvahu, že vůči komu jsou takové skutečnosti prokázány (nejen před soudem), má ze zákona povinnost věc vlastníkovi vydat. Nevydá-li ji, lze konstatovat, že nejedná poctivě a jedná dokonce protiprávně – takový nabyvatel je pak stěží hoden ochrany.

25 DOBROVOLNÁ, E. In: SPÁČIL, J. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 379. ISBN 978-80-7400-499-5.

26 Přičemž pro případné soudní řízení má o prokázání těchto skutečností důkaz.

27 BORSÍK, D. Nadobudnutie vlastníctva od neoprávneného ako prejav ochrany dobrej viery v komparatívnom súkromnom práve. *Právni rozhledy*, Praha: C. H. Beck, 2013, roč. 21, č. 7, s. 246.

28 TĚGL, P. Ochrana poctivého nabyvatele při nabývání vlastnického práva od nevlastníka k movitým věcem nezapsaným ve veřejných seznamech. *Ad Notam*, Praha: Notářská komora ČR, 2007, roč. 5, č. 2, s. 45.

29 Lze konstatovat, že taková osoba může vindikační žalobu podat v horizontu několika dnů od uplynutí lhůty, ale i v řádu několika let. Ve většině případů, prokáže-li vlastník vůči nabyvateli svémocné odnětí či ztrátu věci, lze však očekávat, že na vydání věci bude žalovat v co nejbližší době.

Nabyvateli je navíc obecně připuštěna možnost podat žalobu určení vlastnického práva, pokud chce mít jistotu ohledně svého právního postavení k věci.

Bezesporu je v pořádku, bude-li vlastník prokazovat nedobrovolné pozbytí vůči poctivému nabyvateli či bude-li proti němu požadovat vydání prostřednictvím soudu. Otázkou však je, zda v tříleté lhůtě nepostačí tyto skutečnosti prokázat tomu, kdo vlastníku věc odcizil či našel jeho ztracenou věc a následně převedl, ač k tomu nebyl oprávněn (případně tomu, kdo od této osoby nabyt, ač již však věc dále převedl). A to zejména z důvodu, že vlastník často nebude schopen dohledat dobrověrného nabyvatele, ať už z důvodu, že neoprávněný převodce bude odmítat sdělit identitu nabyvatele či proto, že množství nabyvatelů, kteří věc v daném tříletém intervalu postupně nabývali, bude natolik vysoké, že pro vlastníka nebude možné se v této periodě dopátrat, kdo je aktuálním držitelem (potažmo vlastníkem) věci, aby vůči němu mohl uplatnit své vlastnické nároky. V takových případech by byla obrana nabyvatele v tříletém časovém horizontu značně ztížená, proto se domnívám, že by bylo praktické zaujmout výklad, podle něhož postačí, prokáže-li nabyvatel v dané lhůtě skutečnosti nedobrovolného pozbytí věci pouze vůči těmto osobám (tj. prvotnímu neoprávněnému převodci – např. zloději, nálezci apod.), přičemž o tomto včasném prokázání nedobrovolného pozbytí neoprávněnému převodci (či dalším nabyvatelům) bude následně schopen podat důkaz v případném řízení zahájeném reinvindační žalobou.

Závěr

Jde-li o nedobrovolně pozbyté věci, soudím, že k obecným podmínkám nabytí od neoprávněného přistupuje další speciální požadavek, který musí být naplněn, aby došlo k realizaci dobrověrného nabytí, totiž že vlastník nesmí včas (ve stanovené lhůtě) prokázat nedobrovolné pozbytí věci (ať už se tak stane z důvodu, že lhůta k prokázání marně uplyne či protože vlastník neunese své důkazní břemeno ohledně nedobrovolného pozbytí).

V režimu klauzulí § 1110 OZ a § 1111 OZ jsem tak dovedl, že dochází-li k získání nedobrovolně pozbytých věcí od neoprávněného, nabude nabyvatel vlastnického práva k nim teprve v okamžiku marného uplynutí tříleté lhůty od nedobrovolného pozbytí, a to za předpokladu, že v této lhůtě vlastník neprokáže nabyvateli ono nedobrovolné pozbytí věci. V § 1110 OZ je pak tato lhůta vyjádřena explicitně, zatímco pro § 1111 OZ jsem její uplatnění dovedl analogicky.

Jde-li o určení okamžiku zvažování dobrověrnosti nabyvatele, vyslovil jsem názor, že tato subjektivní kategorie by se obecně měla posuzovat k okamžiku, kdy nastane skutečnost, pro niž bezprostředně došlo k nabytí vlastnického práva (např. uzavření smlouvy, předání věci apod.). Jde-li však o věci nedobrovolně pozbyté podle § 1110–1111 OZ, můžeme nabyvatele uznat za dobrověrného pouze v případech, kdy se v tomto postavení nachází

v okamžiku, kdy sám předpokládá, že dochází k nabytí jeho vlastnického práva, tj. v okamžiku, kdy – nebýt skutečnosti, že se jedná o věc nedobrovolně pozbytou – by nabyvatel nabyl vlastnické právo (např. účinnost smlouvy, předání atd.). Navazujícím rozbohem jsem dospěl k závěru, že po tomto okamžiku již následná zlá víra nabyvatele neškodí a dobrověrné nabytí nevylučuje. Pro věci dobrovolně i nedobrovolně pozbyté se tak uplatní zásada *mala fide superveniens non nocet*.